

Nunneörter och andra rökar

Figur 1. Ett honungsbi samlar pollen på stor nunneört *Corydalis solida*.

Enligt Linné tillhörde alla jordröksväxter ett enda släkte, *Fumaria*. Tretton stycken ansåg han sig känna till, idag urskiljer vi hela 550 arter uppsplittrade på 16 släkten. Det var alltså inte färdigt med Linné, och det är faktiskt inte färdigt nu heller.

Text och foto: MAGNUS LIDÉN

V arje år nyupptäcks eller nybeskrivs mellan ett och två tusen blomväxter på vår jord. De största vita fläckarna finns i tropikerna, men så mycket som 86 arter av ett enda jordröksväxtsläkte, nunneörter *Corydalis*, har upptäckts i Kinas berg bara under det senaste decenniet.

Vad beror det på? Jo, både på att det har gjorts insamlingar i nya områden, underlättat av

att nya vägar har gjort dem mer tillgängliga, och på att taxonomisk expertis har granskat befintliga herbariesamlingar. Vi kan fortsatt förvänta oss nya upptäckter. Takten kommer nog att minska just bland nunneörterna, men fördjupade studier av försummade släkten kan säkert leda till liknande artexplosioner.

Nunneörter

Corydalis omfattar ungefär 450 arter, från småblommiga ettåringar, högväxta perenner och högalpina rasmörsväxter till flyktiga vårprimörer med knölar. Till den sista kategorin hör våra inhemska arter, *C. cava*, *gotlandica*, *intermedia*, *pumila* och *solida*. Om dessa kan du läsa i SBT 85: 65–69 (Lidén 1991). En sjätte art, som väl numera får räknas som naturaliserad, är den sibiriska nunneörten *C. nobilis*. Den såddes i

Figur 2. En jordhumla stjäl nektar från en sibirisk nunneört genom att borra ett hål i sporren.

Linnés trädgård i Uppsala 1765 och finns idag etablerad i parkmiljöer runt om i Sverige och Finland. I Uppsala trivs den särskilt väl.

Corydalis-blomman har vid basen av sitt övre kronblad ett nektargömmе, en sporre, av varierande längd, från 3 till 35 mm. I naturen pollineras många arter av långtungade humlor. I kulturmiljöer är honungsbin vanliga pollinatörer. De kan inte nå ner till nektarn utan samlar i stället det klubbiga pollenet (figur 1). Emellertid ser man dem ofta sitta och suga i själva sporren. De utnyttjar då de hål som redan har gjorts av den kort-tungade vanliga jordhumlan som är en notorisk nektartjuv (figur 2). De steklar som går bakvägen, är förstås helt ineffektiva som pollinatörer.

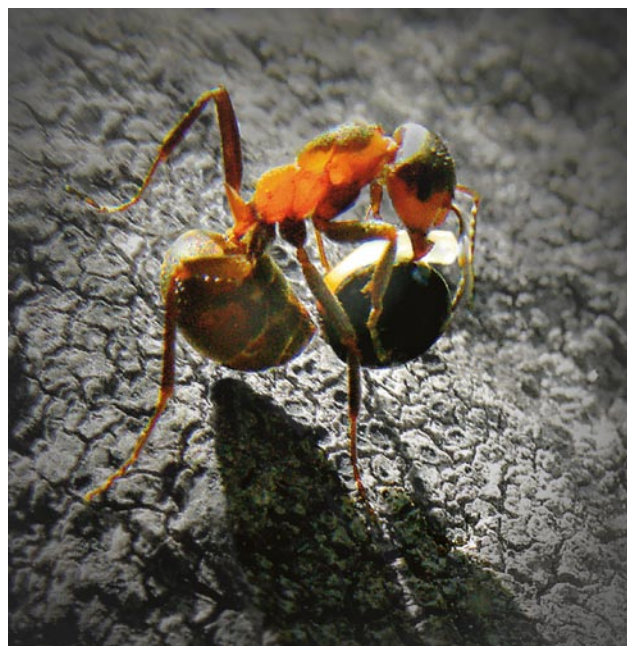
Även i naturen är nektartjuvar mycket vanliga. I Kinas höga berg, där de flesta arter finns, kan var och varannan *Corydalis*-sporre vara punkterad. Det verkar emellertid som det spelar mycket liten roll för fortplantningsframgången; det blir tillräckligt många legitima blombesök ändå. Vissa författare har till och med hävdad att nektartjuvar kan vara till fördel för växten genom att få pollinatörerna att flyga längre sträckor i sitt sökande.

Alla *Corydalis*-arter utom två har elaiosom på sina svarta frön, köttiga vita bihang som myror-

na älskar (figur 3). På så vis kan fröna spridas åtskilliga meter i närområdet. Många arter (dock inte de svenska) har också explosiv fröspridning, ungefär som hos springkorn *Impatiens*.

Kina – ett nunneörtseldorado

Själv föll jag i *Corydalis*-fällan för över tjugo år sedan. Sedan dess har jag varit och samlat i Kina och Himalaya flera gånger. De senaste åren har fokus legat på de ganska våta bergen i ostkanten av det tibetanska höglandet, områden som ligger ganska nära miljonstäder i centrala Sichuan men som genom sin sönderbrutna topografi och brist på vägar ändå är svårtillgängliga. Flest nunneörter hittar man på mellan 3 500 och 4 500 meters höjd (enstaka arter går så högt som 6 300 m i de torrare bergen i södra Tibet). Flera av de nyupptäckta arterna sitter emellertid på våta klippssidor på lägre höjd och har ofta mycket små utbredningar. *Corydalis madida* hittades mitt i panda-reservatet på ”bara” 2 000 meters höjd av en utländsk besökare, som fotograferade den och skickade bilden till mig. Lyckligtvis

Figur 3. Myror älskar det vita, fettrika bihanget på nunneörtsfröet, och hjälper till att sprida växten.

Figur 4. I de högalpina rasmarkerna i Kina och Tibet är det glest mellan växterna, men de som finns annonserar med iögonenfallande blommor. Till vänster *Corydalis glycyphyllus* och till höger *C. dajingensis* i en rasmark på 4000 m höjd.

kunde min kompanjon Wang Yingwei och jag hitta tillbaka till lokalen 2006.

Corydalis capitata och *C. panda* samlades första gången 2005 av botanister från Chengdu respektive Beijing. Döm om min förvåning när jag surfade på webben och fann att båda arterna hade funnits i odling i ett par år i Europa! En kinesisk firma med lokala insamlare över hela centralkina hade sålt dessa arter över internet till västerländska plantskolor och privatpersoner, förstas under fel namn. De kunde väl knappast gissa att arterna var obeskrivna! Båda arterna är bara kända från var sin lokal, och är där ganska rikliga, men risken för att kommersiell insamling ska ta kål på en lokal endem är inte försumbar.

I de högalpina rasmarkerna kan nunneörter vara helt dominerande. Det kan tyckas förvånande att på avstånd så skenbart ofruktbara miljöer på nära håll förvandlas till veritabla trädgårdar. De flesta arter här satsar rejält på blommorna, såväl färg som storlek och doft (figur 4). Ibland är blomman lika stor som resten av växten. Som turist i Kina och Tibet kan man uppleva dessa alldeles intill vägen i närheten av höga pass.

Citerad litteratur

Lidén, M. 1991. De svenska nunneörterna. – Svensk Bot. Tidskr. 85: 65–69.

ABSTRACT

Lidén, M. 2007. Nunneörter och andra rökar. [*Corydalis* in Sweden and China.] – Svensk Bot. Tidskr. 101: 000–000. Uppsala. ISSN 0039-646X. The fumariaceous genus *Corydalis* is presented, its biology shortly summarized, and some newly described species from China briefly presented.

Magnus Lidén är ??

Foto

Adress: Botaniska trädgården, Uppsala universitet, Villavägen 8, 752 36 Uppsala
E-post: magnus.liden@botan.uu.se